

Ivan Šijaković¹
Mirjana Čeko²
Vanja Nišić³
Fakultet političkih nauka
Banja Luka

Originalni naučni rad
UDC 379.8.093:316.7-053.6 (497.6RS)
DOI 10.725/SOCSR1509049S
Prihvaćeno 9.7.2015.

Neke karakteristike slobodnog vremena mladih u Republici Srpskoj

Apstrakt

Ovaj rad analizira nekoliko aspekata slobodnog vremena mladih u Republici Srpskoj na osnovu podataka dobijenih iz uzorka koji je poslužio kao osnova provedenog istraživanja kojim smo ispitivali stavove i percepciju mladih o slobodnom vremenu u starosnoj dobi od 15 do 25 godina. Cilj ovog rada jeste da se utvrdi kako mladi u Republici Srpskoj provode svoje slobodno vrijeme i kako to utiče na ostale segmente njihovog ličnog i društvenog života, kao i ukupan image mladih. Rad posebnu pažnju poklanja uticaju ekonomskih i socijalnih faktora na kvalitet slobodnog vremena, kao i praćenju stepena zainteresovanosti mladih u RS za kulturne, obrazovne i sportske sadržaje u provođenju slobodnog vremena.

Ključne riječi: *Slobodno vrijeme, mladi, mladi u Republici Srpskoj, sadržaj i kvalitet slobodnog vremena.*

Uvod

Kroz istoriju slobodno vrijeme je imalo različitu ulogu i značenje. Nekada nije bilo podjele i razlikovanja radnog i slobodnog vremena, zatim je slobodno vrijeme pripadalo samo povlaštenim društvenim slojevima da bi u industrijsko doba počela velika borba za skraćanjem radnog vremena i povećanjem slobodnog vremena. Danas ponovo dolazi do prevlasti radnog nad

¹ Profesor na FPN u Banjoj Luci, studijski program sociologija, sijakovici@gmail.com

² Master studije na FPN u Banjoj Luci, studijski program sociologija, miraceko@gmail.com

³ Master studije na FPN u Banjoj Luci, studijski program sociologije, vanjanisic@gmail.com

slobodnim vremenom i tako slobodno vrijeme zauzima posebno važno mjesto u životu svakog čovjeka i posebno područje u sociološkim istraživanjima.

Slobodno vrijeme mladih je veoma važno i zaslužuje posebnu pažnju istraživača, naučnika i društvenih institucija. Važno je saznati na koji način mladi koriste svoje slobodno vrijeme, odnosno, da li ga koriste što kvalitetnije, kreativnije i raznovrsnije?

Martin Holt⁴ pominje slobodno vrijeme kao prostor za ekspresiju autentičnog *ja* svakog čovjeka. U svom istraživanju, on navodi kako mladi iznose da je slobodno vrijeme, posebno ono vrijeme provedeno s prijateljima i na mjestima poput kafića ili kuće, prostor gdje mogu biti zaista ono što jesu. Slobodno vrijeme je onaj prostor gdje ne postoje barijere kao u radnom, obrazovnom, društvenom ili porodičnom miljeu. To je prostor gdje se mladi mogu opustiti i izraziti svoj pravi identitet.

Posmatranjem svakodnevnog stanja i na osnovu nekih preliminarnih istraživanja u Republici Srpskoj, može se uočiti da mladi većinu svog slobodnog vremena provode na društvenim mrežama, surfajući internetom i u kafićima.

Prije same evaluacije empirijski prikupljenih podataka, potrebno je, u jednom kraćem obliku, pomenuti nekoliko opših stavova o tome ko su mladi, šta podrazumijeva pojam slobodno vrijeme, uključujući i ono što se odnosi na populaciju mladih u našem društvu.

Pojam *mladih ljudi* u različitim zemljama ima različito određenje i značenje u zavisnosti od činilaca kao što su: vrijednosno-kulturna opredjeljenja, socio-ekonomski uslovi života, obrazovne karakteristike, politička opredjeljenja i slično. Ono što univerzalno važi za mlade jeste da su tranzicijska kategorija (društvena grupa) na prelazu između djetinjstva i punog zrelog doba, „kada se moraju savladati kompleksnosti uzajamnog odnosa ličnih i socio-ekonomskih promjena u cilju da se savlada prelaz od zavisnosti ka nezavisnosti, preuzimanje efikasne kontrole nad svojim životom kao i preuzimanje društvene uloge i određenog društvenog angažmana”⁵.

Slobodno vrijeme je predmet interesa većine naučnih disciplina kojima je u središtu interesa čovjek. Dok je u prošlosti ono bilo predmetom borbe između društvenih klasa kao jedno od ljudskih prava, u sadašnjosti, a posebno u budućnosti, slobodno vrijeme postaje segment vremena koje se svakim danom širi. Kao takvo istovremeno donosi prednosti ali i prijetnje, kako pojedincu tako i društvu u cjelini. Slobodno vrijeme je važno za socijalizaciju dje-

⁴ Martin Holt, *Young People, Leisure and the Construction of Sexual Identities: A report on work in progress*, UK: University of Birmingham, 1998.

⁵ Enes Pašalić, *Mladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine* (istraživanje), Brčko, 2006.

ce i mladih i pruža im mogućnosti za zadovoljavanje različitih interesovanja i potreba. Takođe, im pomaže u aktiviranju stvaralačkih sposobnosti za čije zadovoljavanje i izražavanje nisu imali prilike u drugim segmentima života.

U ovom istraživanju smo u središte pažnje stavili trenutno stanje korištenja slobodnog vremena mladih u Republici Srpskoj, posebno posmatrajući dva aspekta: a) uticaj socio-ekonomskih faktora na kvalitet slobodnog vremena i b) interesovanje mladih za obrazovne, kulturne i sportske sadržaje koji potencijalno mogu podići kvalitet njihovog slobodnog vremena.

1. Pregled literature

Poznati istraživač slobodnog vremena Žofre Dimazdije (Joffre Dumazedier) je dao sljedeću definiciju slobodnog vremena: "Slobodno vrijeme je skup zanimanja kojima se jedinka može do mile volje predati, bilo da se odmori, bilo da se razonodi, bilo da razvije svoje dobrovoljno društveno učešće, svoje informisanje ili svoje naknadno obrazovanje, pošto se oslobodila svih profesionalnih, porodičnih ili društvenih obaveza". On je svakodnevni život podijelio na 3 dijela: rad, obavezu van rada i slobodno vrijeme i pokazao je da neobavezno slobodno vrijeme ima tri značajne funkcije: *odmaranje* koje se ispoljava u reprodukciji energije (oporavak) za ponovni rad; *zabava*, *razonoda* (funkcija koja oslobađa od dosade) i treća funkcija se odnosi na *razvoj ličnosti* (oslobađa od stereotipa svakodnevnog života, klišeja i jednoličnosti i predvidljivosti). Ova funkcija slobodnog vremena omogućuje šire, „slobodnije društveno učešće i nesebičnu negu tela i duha. Ona pruža nove mogućnosti za dobrovoljnu integraciju u život rekreativnih, kulturnih, društvenih grupa. Ona omogućuje slobodno upotpunjavanje afektivnih ili intelektualnih znanja, njegovanje sposobnosti stečenih u mladosti, ali koje su uvek prevaziđene neprestanom i kompleksnom evolucijom društva“⁶

Slobodno vrijeme obično se definiše i kao vrijeme izvan radnih obaveza, porodičnih dužnosti i dodatnog rada kao pripreme za posao ili obavljanje zadataka od prethodnog posla. Slobodnim vremenom pojedinac samostalno raspolaže po vlastitom nahođenju i preferencijama. Ono nije uslovljeno nikakvim spoljašnjim zahtjevima koji su izvan želje i volje pojedinca. Slobodno vrijeme je vrijeme aktivnog odmora, razonode, ličnog razvoja, spontane socijalizacije, kreativnog i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti nezavisno od obaveznog rada. „Bitna odlika tako shvaćenog slobodnog vremena stoga nije

⁶ Citirano prema: Aleksandar Todorović, *Sociologija slobodnog vremena*. Beograd: Interpregled. 1984. str. 76.

besadržajno traćenje vremena, nego kreativno osmišljavanje vremena koje pojedincu ostaje na raspolaganju nakon ispunjavanja zadatih obaveza“.⁷

Poznati teoretičar u oblasti industrijske sociologije, Žorž Fridman (Georges Friedmann) pravi razliku između slobodnog i oslobođenog vremena. Po njegovom mišljenju, oslobođeno vrijeme je cjelokupno vrijeme izvan obaveznog rada. Međutim, to nije vrijeme u kojem može doći do izražaja njegov slobodan izbor. Slobodno vrijeme označava onaj vremenski interval koji je oslobođen svake obaveze, u kome ličnost pokušava da se izrazi po izboru i da se, ako posjeduje sposobnosti i sredstva, razvije.⁸ Dakle, ako razmišljamo na tragu Fridmana, ukupan *budžet vremena* izvan rada možemo podijeliti na oslobođeno i slobodno vrijeme. Ovdje je riječ o oslobođenom vremenu od obaveznog rada koji je važan za pribavljanje čovjekovih egzistencijalnih sredstava ili oslobođenom od rada koji se koristi da bi se čovjek institucionalno obrazovao i stvorio mogućnosti napredovanja u karijeri i stekao vještine za obavljanje nekih poslova važnih za podizanje životnog standarda. Oslobođeno vrijeme može biti posvećeno porodičnim obavezama, profesionalnim obavezama ili putovanju radi neke sljedeće obaveze. Tek kad se to vrijeme izuzme iz ukupnog van radnog i van obaveznog *budžeta vremena*, ono što preostaje jeste slobodno vrijeme koje pojedinac može posvetiti svojim željama, ličnom zadovoljstvu, kreaciji i uživanju. Slobodno vrijeme u kome se čovjek osjeća bez obaveze i pritiska bilo kog spoljašnjeg faktora i sam odlučuje kako će ga iskoristiti, naziva se još i *dokolica*.

Slobodno vrijeme (dokolica) možemo shvatiti i kao onaj dio ukupnog “budžeta vremena” kome se čovek, pojedinac raduje jer je ono utočište i pribježište (bjekstvo) od prinude, obaveze, nadzora, frustracija i stresa. Simboli takvog slobodnog vremena najčešće su: zabava, razonoda, rekreacija, “kuliranje”, opuštanje, bezbrižnost, posvećenost sebi ili druženje s prijateljima. Sloboda, kreativnost i maštovitost su elementi kojima se gradi i ispunjava slobodno vrijeme koje se kvalifikuje kao dokolica. Način na koji će se ispunjavati, provoditi ili koristiti slobodno vrijeme zavisi od socijalnog stanja, standarda, životnog i profesionalnog statusa, starosne dobi, pola i obrazovanja, ali i od ukupnog stanja u društvu i neposrednoj životnoj i radnoj sredini. Pripadnici različitih socijalnih grupa različito shvataju i doživljavaju svoje slobodno vrijeme, te nemamo univerzalno poimanje o tome šta je dokolica, odnosno slobodno vrijeme, kod pripadnika različitih kultura i socijalnih grupa. Postoji značajna razlika u samom načinu provođenja slobodnog vremena između siromašnih i bogatijih društava. Kao apsurd, siromašniji imaju više

⁷ Vlatko Previšić, *Slobodno vrijeme između pedagoške teorije i odgojne prakse*. U časopisu „Napredak“ br. 4. Zagreb: HPKZ. 2000.

⁸ Citirano prema: Ratko Božović, *Iskušenje slobodnog vremena*. Beograd: Mladost. 1979.

slobodnog vremena, ali je ono opterećeno siromaštvom i ne doživljava se kao sreća i zadovoljstvo, nije kreativno, ispunjeno, sadržajno i oslobađajuće, dok bogatija društva i sredine imaju sve manje slobodnog vremena, ali ga mogu koristiti na sadržajan i kvalitetan način.

Postoje različite društvene pojave, okolnosti, težnje i motivi različitih grupa, organizacija pa i institucija da "okupiraju" čovjekovo slobodno vrijeme. Takve težnje su karakteristične za različite sportske, kulturne, političke spektakle i masovna okupljanja na trgovima i ulicama koja "mame" i odvlače ljude od njihovog željenog načina provođenja slobodnog vremena. Još je Anri Lefevr (Henri Lefebvre) upozoravao da je "sve teže razlikovati manipulativne i lažne potrebe od autentičnih, ljudskih", što će dovesti ljude u situaciju da se njihova "ljudska suština realizuje kroz trivijalne aktivnosti i sadržaje", da će skupo da plaćaju svoje slobodno vrijeme, "ne samo ekonomski, već moralno i psihički" i tako industrija zabave počinje da "ubija" čovjekovo slobodno vrijeme.⁹ Spektakl koji se medijski reklamira i eksponira (masovne zabave, sportske priredbe, kladionice, reality show) postaje zaseban marketinški proizvod koji ljudi (posebno mladi) kupuju kao što kupuju svaku drugu robu u marketima.

Mladi su sve manje direktni i neposredni organizatori zabave i slobodnog vremena, a sve više konzumenti sadržaja koje nudi visoko profesionalna mašinerija označena kao *industrija zabave*. Konzumenti postaju pasivna publika, nepripremljeni za aktivno provođenje slobodnog vremena. Umjesto njihove kreativnosti i aktivnog učešća, reklamna potrošačka industrija takmiči se u sadržajima gdje su mladi pasivni učesnici i često samo posmatrači.

Shvatanje slobodnog vremena danas je drugačije nego u prošlom vijeku, posebno sredinom tog vijeka. Naime, klasična definicija slobodnog vremena ne zadovoljava sadašnje naučne potrebe istraživanja tog problema, jer se ona oslanjala na razlikovanje slobodnog vremena od vremena provedenog na plaćenom ili neplaćenom radu uz dodatak ličnih svakodnevnih obaveza. Kako kaže Roberts takva definicija danas ne može da uključi nezaposlene ljude, penzionere, žene domaćice i još neke društvene kategorije. Zbog toga Roberts govori o dvije vrste definicije slobodnog vremena¹⁰, jedna je „zastarjela“, zaozvala iz prethodnih teorijskih diskursa, a druga je definicija koja uključuje savremena iskustva koja nisu vezana samo za klasičnu formu rada provedenog na poslu koji je odvojen od kuće. To je klasična definicija slobodnog vremena koja se oslanja na „normativnu dimenziju“ odnosa rada i slobodnog vremena. Roberts naglašava da su ekonomske i tehnološke promjene prethodnih decenija uticale na izmjenu karaktera slobodnog vremena (kao i karaktera

⁹ Anri Lefevr, *Kritika svakidašnjeg života*, Zagreb: Naprijed, 1988. str. 143.

¹⁰ Roberts, Ken., *Leisure in Contemporary Society*. Wallingford, UK: CAB International, 1999.

rada), te je potrebno njegovo pojmovno redefinisiranje. Hejvort i Vil (Haworth and Veal)¹¹ naglašavaju da se krajem XX i početkom XXI vijeka ponovo pojavljuje problem teorijskog i naučnog shvatanja slobodnog vremena, jer je sve manje klasičnog rada a sve više povremenog rada, kao i vremena „bez rada“ kojim su zahvaćene brojne socijalne kategorije, posebno mladi. Ključno pitanje je, naglašavaju Hejvort i Vil, kako naći ravnotežu između deficita slobodnog vremena pojedinih socijalnih kategorija i „viška“ slobodnog vremena za druge kategorije.

Savremeni koncept slobodnog vremena uključuje sasvim nove elemente kao što su rekreacija, hobi, volonterske aktivnosti, grupna i individualna kreativna zadovoljstva i slobodne aktivnosti, sticanje novih vještina, putovanja i posjete zanimljivim mjestima, razne druge aktivnosti u političkim i NVO organizacijama i pokretima. Za kvalitetno slobodno vrijeme najvažnija je „pozitivna percepcija pojedinca i osjećanje zadovoljstva u rekreativnim i drugim aktivnostima“ koje pojedinci provode individualno ili u grupi.¹²

U različitim zemljama imamo različito određenje i značenje *pojma mladi* u zavisnosti od faktora kao što su: vrijednosno-kulturna opredjeljenja, socio-ekonomski uslovi života, obrazovne karakteristike, tradicija, ideologija, politička oprijedjeljenja i slično.

Prema definiciji Ujedinjenih Nacija mlada osoba je svaka osoba između 10 i 24 godine¹³ i to po sljedećim kategorijama: *Adolescenti* od 10-19 (rana faza 10-14, kasna faza 15-19) *Omladina* 15-24; *Mladi ljudi* 10-24. Iz toga proizilazi da jednu šestinu svjetskog stanovništva čine mladi¹⁴.

Savjet Evrope smatra osobu mladom do njene 30. godine, dok se u Indoneziji ta granica pomjera do 40. godine, a u BiH se mladima smatraju osobe uzrasta između 14 i 29 godina, iako zvanično još nije donesena politika za mlade niti je usaglašeno koja je to starosna granica koja će biti zajednička za cijelu Bosnu i Hercegovinu. Međutim, prema Zakonu o omladinskom organizovanju Republike Srpske pod omladinom i mladima se podrazumjevaju lica između 16 i 30 godina.¹⁵ Mi ćemo se u ovom istraživanju bazirati na pojmu mladih ljudi koji je definisan *Zakonom o omladinskom organizovanju Republike Srpske*.

¹¹ John T. Haworth, A. J. Veal, *Work and Leisure*, New York: Routledge, 2004.

¹² Liu, Huimei, "Personality, Leisure Satisfaction, and Subjective Well-Being of Serious Leisure Participants", *Social Behavior and Personality: an international journal*. Volume: 42. Issue: 7, August 10, 2014.

¹³ Preuzeto sa www.un.org

¹⁴ OIA. SIROP br. 5-Specijalni izvještaj o razvoju omladinske politike, tema: „Efikasno sudjelovanje mladih na međunarodnim skupovima“. 2003.

¹⁵ Vlada Republike Srpske Banja Luka, *Zakon o omladinskom organizovanju*, 2004. na: <http://www.mladi.gov.ba/ba/doc/ZAKON%20O%20OML.%20ORGANIZOVANJU.pdf>

2. Mladi i slobodno vrijeme u BiH

U ovom dijelu rada smo uzeli u obzir i oslanjamo se na ona istraživanja ili dijelove istraživanja koji sadrže podatke i ukazuju na probleme, tendencije i aspiracije među mladima koji direktno korenspondiraju sa našim predmetom istraživanja.

Uz pomoć Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, 2013. godine provedeno je istraživanje „*Ombudsman u vašoj školi*“ u šest gradova i dvanaest škola.¹⁶ Posjete školama su iskorištene kako bi se kreirao prostor za razgovor s djecom u cilju dobijanja njihovog mišljenja o značaju prava na odmor, igru i rekreaciju. Predstavnici Savjeta učenika svake škole ispunili su upitnik, koji je osoblje kreiralo isključivo za potrebe izrade Izvještaja. Upitnicima su se željeli saznati podaci o tome kako djeca najčešće provode slobodno vrijeme, da li ga imaju dovoljno, te kojim aktivnostima se bave u slobodno vrijeme. Ispitanici su bili različite starosne dobi, koje se kreću u granici od 7 do 18 godina. Na pitanje da li, pored školskih i drugih obaveza, imaju dovoljno vremena za igru i druženje, najveći broj djece odgovorio je da ima dovoljno slobodnog vremena, dok samo nekolicina učenika ističe da nemaju dovoljno vremena za igru i druženje. Nešto više od polovine ispitanih učenika/ca dnevno imaju više od tri sata slobodnog vremena, 2/3 ispitanika dnevno koriste oko 1-2 sata slobodnog vremena, a samo 11 ispitanika navelo je da dnevno ima oko 30 minuta slobodnog vremena. Svoje slobodno vrijeme mladi uglavnom organizuju sa prijateljima ili sami, a u najmanjem broju slučajeva se u organizovanju slobodnog vremena mladih uključuju i roditelji.

Ispitanici iz pomenutog istraživanja najčešće provode oko dva sata dnevno na druženje i igru sa prijateljima. Kada je riječ o vrstama aktivnosti kojim se djeca bave u slobodno vrijeme, istraživanje je pokazalo da je to najčešće druženje sa prijateljima, zatim sport, internet, različiti kursevi, muzika, dok u najmanjem broju slučajeva mladi provode slobodno vrijeme uz TV, a pojedini ispitanici nisu odgovorili na ovo pitanje. Veliki broj mladih obuhvaćenih ispitivanjem naveo je da se bavi sportom. Iako većina mladih ispitanika nije odgovorila na pitanje koju literaturu najviše voli da čita, ipak su pojedini ispitanici naveli da vole da čitaju. Ispitanici koji vole da čitaju istakli su da vole različite vrste literature, tj. da imaju slobodan izbor knjiga za čitanje, kao i raznovrsne časopise i stripove.

¹⁶ Više o tome pogledati u: Specijalni izvještaj ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine „*Djeca i slobodno vrijeme*“, Banja Luka, 2013. http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2014051313564240bos.pdf

Kompanija „GFK BH- Centar za istraživanje tržišta Sarajevo“ na reprezentativnom uzorku od 1.500 slučajno izabranih ispitanika u cijeloj BiH istraživala je kako mladi provode slobodno vrijeme. Prema rezultatima tog istraživanja mladi građani BiH slobodno vrijeme najčešće provode s porodicom i prijateljima. Najmanje jednom sedmično (49% ispitanika) u slobodno vrijeme odlazi u kafane; 60% ispitanih nikad ne posjećuje bioskope; 48% njih nikad ne ide na koncerte, a više od 70% mladih nikad ne odlazi u pozorišta i na izložbe. Ovim istraživanjem utvrđeno je da su kod mladih u najvećoj mjeri zastupljene sportske aktivnosti, zatim gledanje TV-a, slušanje muzike, izlasci i izleti, a na posljednjem mjestu su putovanja.¹⁷ Posebno se čini paradoksalnom činjenica da 63% mladih ne doživljava školu kao onoga ko ih može podržati u osmišljavanju slobodnog vremena.

Sljedeće istraživanje je provedeno u Tomislavgradu u periodu od januara do aprila 2014. godine sa fokusom na mlade i njihove aktivnosti u slobodnom vremenu. Anketa je provedena na 200 ispitanika, većinom srednjoškolske populacione grupe, broj muških i ženskih ispitanika je izjednačen. Na osnovu ove ankete 34% mladih se izjasnilo da najviše slobodnog vremena provode na Fejsbuku, dok njih 23 % slobodno vrijeme provode u kafićima, odnosno 15% ispitanih navodi da se bave sportom. Takođe, njih 49% izlazi sa prijateljima svaki dan, dok se 28% anketiranih izjasnilo da samo izlaze vikendom. Kao vrijeme izlaska 69% ispitanika je odgovorilo da nisu ograničeni vremenom s tim da je 40% navelo najbolje vrijeme za izlazak od 23h do 5h. Ti izlasci su najčešće u kafićima (80% ispitanika).

Navešćemo još jedno istraživanje koje je provedeno tokom oktobra 2012. godine metodom anketiranja mladih ljudi koji imaju boravište u opštini Novi Grad.¹⁸ Istraživanje javnog mišljenja je učinjeno za potrebe kreiranja nove opštinske Strategije za mlade 2012-2016. godine koja tretira položaj i potrebe mladih na području opštine Novi Grad. Rezultati istraživanja treba da opštinskim organima koji se bave problemima mladih, ali i drugim institucijama u opštini i gradu, pruže uvid u potrebe mladih osoba. Za potrebe ove analize anketirano je 500 osoba starosti od 18 do 28 godina. Metod anketiranja koji se koristio bio je licem u lice (face to face) i vršen je kroz posjete kućama (od vrata do vrata) - oko 20%, na raznim okupljalištima mladih (kafane, tržni i sportski centri, klubovi) - oko 30 %, na fakultetima - oko 30% i na ulici - oko 20%. Za istraživanje napravljena je gradacija u tri nivoa na osnovu starosne

¹⁷ Više o tome vidjeti u: Izet Pehlić, *Mali broj mladih kvalitetno provodi slobodno vrijeme*, <http://novovrijeme.ba/izet-pehlic-mali-broj-mladih-kvalitetno-provodi-slobodno-vrijeme/> objavljeno 21.01.2015.

¹⁸ Više o tome vidjeti u: http://www.novigradsarajevo.ba/public_html/obraci/Istrazivanje_Mladi_u_Novom_Gradu_Sarajevo_final.pdf (preuzeto:)

dobi. Većina anketiranih je bila starosti od 22 do 25 godina. Prilikom anketiranja vođeno je računa da oba pola budu ravnopravno zastupljena. Od ukupnog broja anketiranih, 53,80% su bile žene. Na osnovu ovog istraživanja utvrđeno je da mladi slobodno vrijeme najviše koriste na provod i druženje. Više od polovine anketiranih svoje slobodno vrijeme troši najviše na provod i druženje (52%), a potom na sportske aktivnosti, ali znatno manje (17%). Na kulturne događaje slobodno vrijeme najviše troši 10% anketiranih.

Na osnovu navedenih istraživanja imamo uvid u neke pokazatelje na koji način mladi u Bosni i Hercegovini provode svoje slobodno vrijeme. Na osnovu ovih pokazatelja saznajemo da se provođenje slobodnog vremena u raznim dijelovima BiH u nekim segmentima podudara, a u nekim razlikuje. U prvom istraživanju učenici imaju dovoljno slobodnog vremena za odmor i uživanje dok je samo nekolicina učenika istakla da nemaju dovoljno vremena za igru i druženje. U svim istraživanjima se pokazalo da svoje slobodno vrijeme mladi uglavnom organizuju sa prijateljima ili sami, a u najmanjem broju slučajeva se u organizovanju slobodnog vremena mladih uključuju roditelji, škola ili neke druge institucije. U navedenim istraživanjima rezultati su pokazali da mladi u BiH slobodno vrijeme najčešće provode s porodicom i u druženju sa prijateljima. Takođe, kada je riječ o vrstama aktivnosti u slobodno vrijeme, pokazatelji govore da mladi provode svoje vrijeme u druženju s prijateljima, baveći se sportom, koristeći internet, slušajući muziku, dok sa druge strane, pokazatelji govore da mladi malo vremena provode gledajući televiziju.

3. Metodološki pristup istraživanju

3.1. Predmet istraživanja

U ovom radu smo postavili predmet istraživanja kao traganje za odgovorom na pitanje *Na koji način mladi u Republici Srpskoj provode svoje slobodno vrijeme?*

Posebno nas je interesovalo koliko utiču socijalni i ekonomski faktori, odnosno novac i životni standard mladih i njihovih porodica na način i oblike korištenja slobodnog vremena, kao i to koliko su obrazovanje, kultura i sportske aktivnosti prisutne u sadržaju njihovog slobodnog vremena.

U istraživanju smo pošli od osnovne hipoteze *da su mladi pasivni konzumenti medijske kulture i društvenih mreža kao i pasionirani posjetioci kafića i*

klubova. Tome smo dodali i tvrdnju da životni standard odlučujuće utiče na kvalitet, vrstu i oblike provođenja slobodnog vremena, kao i tvrdnju da kulturne i sportske aktivnosti zauzimaju značajan dio ukupnog slobodnog vremena mladih u Republici Srpskoj.

3.2. Uzorak

Istraživanje mišljenja i stavova mladih u Republici Srpskoj o mogućnostima koje trenutno imaju, i koje bi željeli da obavljaju u svoje slobodno vrijeme urađeno pomoću *Upitnika* na uzorku od 750 ispitanika, od čega je dobijeno 646 ispravnih upitnika. 300 ispitanika anketirano je u Banjoj Luci, a 346 u ostalim gradovima u Republici Srpskoj: Prijedor, Doboju, Mrkonjić Grad, Čelinac, Trebinje, Vlasenica, Prnjavor, Istočno Sarajevo i Teslić. Prilikom utvrđivanja uzorka vodilo se računa o veličini grada i broju stanovnika, pa tako je u Banjoj Luci, kao najvećem i najrazvijenijem od navedenih gradova, anketiran najveći broj ispitanika planiranog uzorka. Upitnik je podvrgnut statističkoj analizi pomoću koje smo dobiti relevantne podatke ciljanog istraživanja.

a) Starosna dob ispitanika

Starosna dob ispitanika je u rasponu od 15 do 25 godina. Ispitanici su podjeljeni u tri starosne podgrupe:

- *prva podgrupa*: od 15 do 18 godina (ova grupa obuhvata, uglavnom, srednjoškolce)
- *druga podgrupa*: od 19 do 22 godina (ova grupa obuhvata studente, I ciklusa studija)
- *treća podgrupa*: od 23 do 25 godina (ova grupa obuhvata studente, pretežno apsolventi ili studenti II ciklusa studija, kao i zaposlene i nezaposlene mlade ljude).

b) Pol ispitanika

U istraživanju su zastupljena oba pola. Izbor ispitanika iz osnovnog skupa biran je metodom slučajnog uzorka.

3.3. Prikupljanje i obrada podataka

Kod istraživanja mišljenja i stavova mladih korišten je *Anketni upitnik*. Svaki član reprezentativnog uzorka podvrgnut je anketiranju. Upitnik, odnosno instrument provođenja ankete u konkretnom istraživanju, sastavljen je od niza pitanja zatvorenog tipa, odnosno pitanja sa unaprijed ponuđenim odgovorima koje su ispitanici, zavisno od svojih stavova i mišljenja koja se odnose na istraživačku temu, mogli da izaberu. Upitnik se sastoji od tri osnovna dijela:

1. uvod u upitnik;
2. pitanja koja se odnose na opšte podatke o ispitaniku (pri tom vodeći računa da se ne traže oni podaci koji ugrožavaju anonimnost ispitanika);
3. pitanja koja se odnose na to kako trenutno provode svoje slobodno vrijeme, koliko su zadovoljni ponudom aktivnosti, te šta bi oni željeli promijeniti u sadržaju ponude za aktivnosti u slobodnom vremenu.¹⁹

Obrada podataka je vršena u okviru SPSS statističkog paketa. Odgovori na pitanja su uglavnom prikazani u vidu frekvencija, procenata i aritmetičkih sredina, kao i Hi-kvadrat testa.

4. Rezultati istraživanja

4.1. Sociodemografska struktura mladih obuhvaćenih u istraživanju

Ukupan broj ispitanika (646) na području cijele Republike Srpske, podjeljen je u tri starosne grupe i to: 15 do 18 godina (41,3%), 19 do 22 godine (41,8%) i 23 do 25 godina (16,9%). Upitnikom je obuhvaćeno 39,9% muškaraca i 60,1% žena. Prema tipu naselja ispitanici najčešće žive u gradskom području 58,5%, na drugom mjestu su prigradska naselja sa 25,9% i na trećem seoska područja sa 15,6% od ukupnog broja ispitanika, što je svakako u skladu sa ranijom ubrzanom deagrariacijom i kvazi-urbanizacijom bosnaskohercegovačkog društva.

Prva starosna grupa (15 do 18 godina) odnosila se uglavnom na osobe koje pohađaju srednju školu. Od ukupnog broja ispitanika u ovu grupu spada njih 306 ili 47,4%. Vrsta obrazovanja koju stiču u srednjoj školi, takođe

¹⁹ Ovaj rad je dio šireg istraživačkog projekta tako da u njemu neće biti obuhvaćen sav materijal koji je nastao kao rezultat provođenja Upitnika.

je podijeljena u tri grupe i to: stručne škole pohađa 2,8% od ukupnog broja srednjoškolača, gimnazije 20,3% i tehničke škole 24,3%.²⁰

Druga i treća grupa (od 19 do 22 godine i od 23 do 25 godina) odnosi se, uglavnom, na studente prvog i drugog ciklusa studija, tačnije 52,6% od ukupnog broja ispitanika. Uz neznatan broj onih koji su završili fakultet ili ga nisu ni pohađali. Uzimajući u obzir da su i pripadnici prve starosne grupe zaokruživali odgovor na ovo pitanje, imamo sljedeće rezultate: Od ukupnog broja ispitanih 49,7% ide na fakultet (većina druge i treće starosne kategorije), dok 50,3% ne ide na fakultet (što, uglavnom, uključuje srednjoškorce i neznatan broj mladih koji su završili srednju školu i ne idu na fakultet).

Imajući u vidu ovu sociodemografsku strukturu ispitanika, smatramo da možemo doći do relevantnih saznanja o tome šta mladi podrazumijevaju pod slobodnim vremenom, kako ga koriste, koliko su zadovoljni kvalitetom ponude aktivnosti u slobodno vrijeme, te šta predlažu za poboljšanje kvalitetnije realizacije društvenog života u vidu slobodnog vremena u Republici Srpskoj.

4.2. Uticaj sociocijalnih i ekonomskih faktora na kvalitet slobodnog vremena

Bosnu i Hercegovinu, a samim tim i Republiku Srpsku kao njen sastavni dio, u njenom tranzicijskom periodu karakteriše prije svega, kao i u slučaju niza drugih tranzicijskih zemalja, velika nezaposlenost. Zbog neodgovarajućih kvalifikacija na strani ponude i potražnje radne snage, kao i nedovoljnog stvaranja radnih mjesta dolazi i do velikih neravnoteža na tržištu rada. Uklanjanje ovih neravnoteža predstavlja veliki izazov za kreatore ekonomskih, socijalnih, obrazovnih i drugih politika. Stopa zaposlenosti bilježi rast od 2006. do 2008. (29,7% naspram 33,6%), a nakon toga pad u 2009. i 2010. (33,1% i 32,5%). Posebno je karakteristična polna razlika u ovoj kategoriji koja je 2010. iznosila 42,1% kod muškaraca i 23,3% kod nezaposlenih žena.²¹

Iako je stanje zaposlenosti zabrinjavajuće, na pitanje *kako ocjenjujete vaše materijalno stanje*, najveći broj anketiranih odgovorio je zaokruživanjem opcije osrednje, čak 64,4%, dok je svoje materijalno stanje kao loše procjenilo samo 6,8%, a kao veoma dobro 28,8%. Ovo je bio odgovor, pretežno prve starosne grupe - srednjoškolača, te ga svakako posmatramo sa rezervom, imajući u vidu činjenicu da je procjena stanja tako mladih osoba relativno upitna (tabela 1.1).

²⁰ **Napomena:** zbog jednostavnije obrade podataka ispitanici koji ne spadaju u ovu starosnu grupu, zaokružili su opciju *ne idem u školu*.

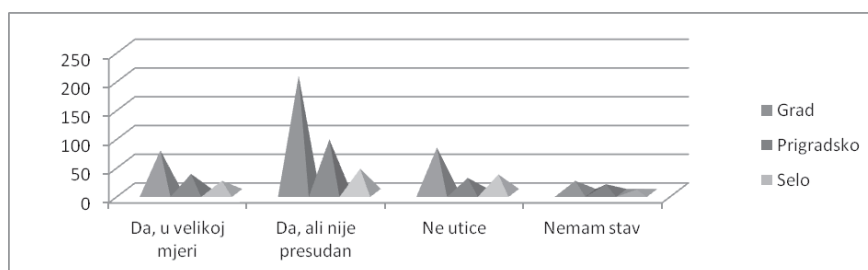
²¹ Anketa o radnoj snazi (ARS) 2010., Agencija za statistiku BiH.

Tabela 1.1. Kako ocjenjujete vaše materijalno stanje?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	veoma dobro	186	28,8	28,8
	osrednje	416	64,4	64,4
	loše	44	6,8	6,8
	Total	646	100,0	100,0

Kada govorimo o uticaju materijalnih faktora na način provođenja i kvalitet slobodnog vremena mladih, došli smo do sljedećih saznanja. Na pitanje koje se odnosilo na to da li novac utiče na kvalitet slobodnog vremena, 52,5% ispitanika odgovorilo je da utiče, ali da nije presudan, dok 19,8% smatra da utiče u velikoj mjeri, a 21,2% anketiranih odgovorilo je da ne utiče.

Ukrštanjem pitanja o *mjestu stanovanja* i *uticaju novca na kvalitet slobodnog vremena* dobili smo rezultate koji nam ukazuju da mladi iz gradskih sredina smatraju značajnim uticaj novca na kvalitet slobodnog vremena, kao i da mladi iz prigradskih sredina smatraju da je uticaj novca prisutan ali nije odlučujući. (Grafikon 1.1).

Grafikon 1.1. Mjesto stanovanja i uticaj novca na kvalitet slobodnog vremena

Ukrštanjem *pitanja o zaposlenju* i *uticaju novca na kvalitet slobodnog vremena*, vidimo da mladi koji su zaposleni smatraju da novac utiče u velikoj mjeri ili je važan ali ne i odlučujući za kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Samo 20% mladih smatra da novac ne utiče na kvalitet slobodnog vremena. Mladi koji su nezaposleni još uvijek ne doživljavaju veliku ulogu novca u ostvarivanju kvalitetnog slobodnog vremena. Tako 53,6% ispitanika smatra da je novac važan ali da nije odlučujući za kvalitet slobodnog vremena, dok njih 19,1% smatra da je novac “u velikoj mjeri” važan za kvalitet slobodnog

vremena (Tabela 1.7.). Ovdje se može zaključiti da mladi nezaposleni, koji su pretežno srednjoškolci i studenti, imaju “idealistički” doživljaj uloge (male uloge) novca u svakodnevnom životu, posebno u organizovanju i provođenju kvalitetnog slobodnog vremena.

Tabela 1.2. Zaposlenost i uticaj novca na kvalitet slobodnog vremena

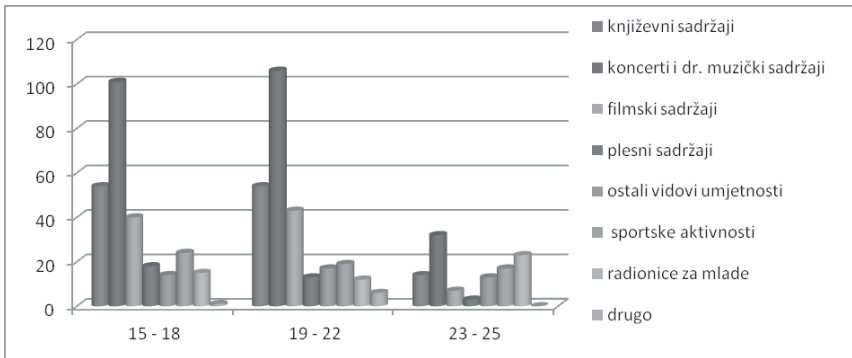
Da li ste zaposleni?	Smatrate li da novac utiče na kvalitet slobodnog vremena?				Total
	Da, u velikoj mjeri	Da, ali nije presudan	Ne utiče	Nemam stav	
DA	13 32,5%	14 35,0%	8 20,0%	5 12,5%	40 100,0%
NE	116 19,1%	324 53,6%	129 21,3%	36 6,0%	605 100,0%
Total	129 20,0%	339 52,5%	137 21,2%	41 6,3%	646 100,0%

Posmatrajući rezultate ovog istraživanja, uočili smo da je socio-ekonomski status mladih u gradovima RS, zaista, nizak do nivoa društveno alarmantnog stanja. Većina mladih ima status studenta - nezaposlonog, a zabrinjavajuće mali je procenat onih koji su zaposleni, bilo da su studenti ili ne, bar posmatrajući ovaj uzorak. Slika se znatno ne mijenja ni na širem planu. Od izuzetne je važnosti razvijanje strategije za pronalazak novih radnih mjesta i kvalitetnije ponude aktivnosti za slobodno vrijeme, jer u suprotnom društvu prijeti ekspanzija rizičnog, delikventnog ponašanja i emigracija mladih u razvijenije zapadne zemlje.

4.3. Interesovanje mladih za obrazovne, kulturne i sportske sadržaje

U ovm dijelu rada posmatraćemo koliko su ispitanici zainteresovani za obrazovne, kulturne i sportske sadržaje kao dio aktivnosti u njihovom slobodnom vremenu. Smatramo da ovi sadržaji mogu biti značajan indikator kvaliteta slobodnog vremena i težnje da ono bude sadržajno, kreativno i da se odupre rutini i duhovnoj praznini. Napominjemo da pod obrazovanjem u ovom kontekstu ne mislimo na standardno školsko, sistemsko obrazovanje, već na lično, slobodno, obrazovanje po vlastitom izboru koje će dodatno unaprijediti čovjekove sposobnosti i intelektualni profil.

Grafikon 1.2. Ukrštanje starosne grupe sa važnim sadržajima za mlade

Detaljnije proučavanje prethodnog grafikona (1.6.) pruža nam sljedeće podatke: da su mladi starosne dobi od 15-18 godina najviše zainteresovani za muzičke sadržaje (37,8%), zatim za književne sadržaje (20,2%) a najmanje za ostale vidove umjetnosti. Mladi starosne dobi od 19-22 godine, takođe, su najviše zainteresovani za muzičke sadržaje (39,3%), zatim za književne sadržaje (20%), pa onda za filmske sadržaje (15,9%). Zainteresovanost za bavljenje sportom i sportskim događajima u prvoj starosnoj grupi je (9%), a u drugoj (7%). Kod treće starosne grupe (23-25 godina) takođe dominira zainteresovanost za koncerte i druge muzičke sadržaje (29,4%), na drugom mjestu su bavljenje raznim radionicima u centrima za mlade (21,1%), zatim sportske aktivnosti (15,6%), onda književni sadržaji (12,8%), dok je najmanja zainteresovanost za plesni sadržaj (2,8%). Konačan pregled pokazatelja percepcije ispitanika, govori nam da je najveća zainteresovanost mladih za koncerte i druge muzičke sadržaje (37% prosjek cijele grupe ispitanika), zatim za književne sadržaje (18,9%), za filmske sadržaje (13,9%), nešto slabija zainteresovanost za sportski sadržaj je (9,3%), dok je najmanja zainteresovanost za igračke i plesne sadržaje (5,3%). Vidimo da su mladi malo zainteresovani za kreativne aktivnosti u ispunjavanju slobodnog vremena (više od 50% zauzima praćenje muzičkih i filmskih sadržaja) kao što su sport, ples, ostali vidovi umjetnosti i kreativne radionice. Slobodno vrijeme mladih usmjereno je više ka pasivnom prihvatanju kulturnih sadržaja i zabavi, nego prema kreativnom, slobodnom i stvaralačkom sadržaju.

Tabela 1.3. Ukrštanje mjesta stanovanja sa postojanjem objekata za mlade

mjesto stanovanja	Da li u vašem mjestu postoji ?				Total
	omladinski centar	dom kulture	neki drugi objekat	ne postoji objekat	
grad	136 36,0%	148 39,2%	55 14,6%	39 10,3%	378 100,0%
prigradsko	39 23,4%	53 31,7%	43 25,7%	32 19,2%	167 100,0%
Total selo	193 29,9%	231 35,8%	114 17,6%	108 16,7%	646 100,0%

Na osnovu obavljenog istraživanja, saznali smo da li mladi u sredinama u kojima žive (grad, prigradsko naselje, selo) imaju objekte i institucije koje im pružaju razne kulturne, obrazovne, sportske i druge sadržaje, koje bi im uticale na kvalitet slobodnog vremena. U dijelu populacije koja živi u gradu, njih 36% je odgovorilo da ima omladinski centar, 39,2% da ima dom kulture, 14,6% je odgovorilo da ima neki drugi objekat koji im pruža slične mogućnosti za kulturne aktivnosti. Takođe, bilo je i onih koji su odgovorili da nemaju takve sadržaje zbog nedostatka objekta, ili institucija koje bi inicirale takve sadržaje (10,3%). Kod mladih iz prigradskih područja, njih 23% su odgovorili da imaju omladinski centar, 31,7% da imaju dom kulture, a 25,7 da imaju neki drugi objekat, gdje imaju kulturne, obrazovne i sportske sadržaje. Takođe, znatno je veći procenat ispitanika u prigradskom naselju koji su odgovorili da ne postoji nikakav objekat koji im pruža priliku za korištenje navedenih sadržaja (19,2%).

Ukrštanjem polne strukture ispitanika sa zastupljenošću određenih sadržaja u ispunjavanju slobodnog vremena, pratili smo kolika je zainteresovanost mladih za kulturne i sportske sadržaje, sada kroz prizmu polne percepcije. Ispitanici su zaokruživali stavove na skali od 1 do 8, gdje je 8 najniža, a 1 najviša vrijednost.

Tabela 1.4. Ukrštanje pola sa zastupljenosti aktivnosti u slobodnom vremenu (pozorište)

Pol	POZORIŠTE								Total
	1	2	3	4	5	6	7	8	
muški	15 5,8%	7 2,7%	10 3,9%	7 2,7%	9 3,5%	12 4,7%	29 11,3%	168 65,4%	257 100,0%
ženski	33 8,5%	20 5,2%	25 6,4%	14 3,6%	25 6,4%	23 5,9%	50 12,9%	198 51,0%	388 100,0%
	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
Total	48 7,4%	27 4,2%	35 5,4%	21 3,3%	34 5,3%	35 5,4%	80 12,4%	366 56,7%	646 100,0%

Na osnovu prethodne tabele (1.14) koja analizira odlaske u pozorište, vidimo da je veća zainteresovanost među ženama 8,5%, nego muškarcima 5,8%. Vidimo da je veoma mala zainteresovanost mladih za pozorište kao oblik aktivnosti u slobodnom vremenu, čak 56,7% (prosječno) mladih pokazuje slabu zainteresovanost za pozorište. Jedan od razloga može biti i nepostojanje pozorišta u svim mjestima odakle potiču naši ispitanici.

Tabela 1.5. Ukrštanje pola sa zastupjenosti aktivnosti u slobodnom vremenu (književne večeri)

Pol	KNJIŽEVNE VEČERI								Total
	1	2	3	4	5	6	7	8	
muški	21 8,2%	7 2,7%	6 2,3%	5 1,9%	8 3,1%	3 1,2%	28 10,9%	179 69,6%	257 100,0%
ženski	36 9,3%	8 2,1%	12 3,1%	16 4,1%	19 4,9%	16 4,1%	45 11,6%	236 60,8%	388 100,0%
	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Total	57 8,8%	15 2,3%	18 2,8%	21 3,3%	27 4,2%	19 2,9%	73 11,3%	416 64,4%	646 100,0%

Takođe, kada su u pitanju književne večeri (tabela 1.15) veća je zainteresovanost među ženama (9,3%), u odnosu na muškarce (8,2%). Ipak, ovdje vidimo da je zainteresovanost za književne večeri još manja nego i za pozorište (64,4% prosjek obe polne grupe) što potvrđuje nizak nivo kreativne i sadržajne kulturne komponente u slobodnom vremenu mladih u RS. Ako se sabere interesovanje za književne večeri oba pola (17,5%) koje je iskazano kao najviša vrijednost (1), onda vidimo da je to blizu onih 18,9% iskazanih u grafikonu 1.6. gde je interesovanje za književnost zauzelo drugo mjesto od

svih kulturnih aktivnosti. To pokazuje stabilnost jedne grupe mladih u svojoj percepciji uloge književnih sadržaja u provođenju slobodnog vremena.

Tabela 1.6. *Ukrštanje pola sa zastupljenosti aktivnosti u slobodnom vremenu (sport i rekreacija)*

POL	SPORT I REKREACIJA								Total
	1	2	3	4	5	6	7	8	
muški	112	37	24	23	14	9	18	20	257
	43,6%	14,5%	9,3%	8,9%	5,4%	3,5%	7,0%	7,8%	
ženski	62	30	43	52	49	36	49	67	388
	16,0%	7,7%	11,1%	13,4%	12,6%	9,3%	12,6%	17,3%	
Total	174	67	67	75	64	45	67	87	646
	26,9%	10,3%	10,4%	11,6%	9,9%	7,0%	10,4%	13,5%	

Zainteresovanost za sport i rekreaciju (Tabela 1.17) dominantnija je kod muškog pola (43,6%) u odnosu na ženski pol (16 %). Ukupna zainteresovanost za sport (26,9% prosjek oba pola) nije velika, što upućuje na zaključak da su mladi više okrenuti pasivnim elementima ispunjenja svog slobodnog vremena.

Na osnovu prethodnih pokazatelja možemo zaključiti da zainteresovanost mladih za kulturne, obrazovne i sportske sadržaje varira, u odnosu na starosnu strukturu, polnu strukturu i mjesto stanovanja. Bitan zadatak kreatora aktivnosti koje će privući mlade jeste traganje za oblicima koji će zainteresovati mlade da svoje vrijeme ispunjavaju određenim kulturnim i sportskim sadržajima.

5. Diskusija

Kad je riječ o slobodnom vremenu mladih, naše istraživanje je pokazalo da mladi najveći dio slobodnog vremena provode u zabavi, korištenju internetskih sadržaja, slušanju muzike, gledanju filmova, druženju sa prijateljima, dok se čitanje knjiga, posjećivanje drugih kulturnih sadržaja i rekreativne aktivnosti sve više potiskuju. Ovdje ćemo još jednom razmotriti dva aspekta preko kojih smo pratili kvalitet slobodnog vremena mladih (uticaj socio-ekonomskih faktora i zainteresovanost za kulturne i sportske sadržaje).

Kada govorimo o uticaju socio-ekonomskih faktora na kvalitet slobodnog vremena, vidimo da je (iako je stanje zaposlenosti zabrinjavajuće) na pitanje

kako ocjenjujete vaše materijalno stanje, najveći broj anketiranih odgovorio zaokruživanjem opcije osrednje, čak 64,4%, dok je svoje materijalno stanje kao loše procijenilo samo 6,8%, a kao veoma dobro 28,8%. Ovi podaci nam sugerišu da bi „osrednje“ i „loše“ materijalno stanje trebalo da negativno utiče na kvalitet slobodnog vremena, odnosno na raznovrsnost i bogatstvo sadržaja koji ispunjavaju slobodno vrijeme. Međutim, mladi se nisu izričito izjasnili u tom smijeru, ali oblici korištenja slobodnog vremena (masovna, jeftina zabava) nam sugerišu da je to ipak činjenica koju mladi odmah ne primjećuju ili je skrivaju.

Kada govorimo o uticaju materijalnih faktora na način provođenja i kvalitet slobodnog vremena mladih, došli smo do sljedećih saznanja: na pitanje koje se odnosilo na to „da li novac utiče na kvalitet slobodnog vremena“, 52,5% ispitanika odgovorilo je da utiče, ali da nije presudan, dok 19,8% smatra da utiče u velikoj mjeri, a 21,2% anketiranih odgovorilo je da ne utiče. Ovdje vidimo da je po jedna petina mladih opredijeljena za potpuni uticaj novca na kvalitet slobodnog vremena ili potpuno odbacivanje mogućnosti tog uticaja. Dakle ova dva pola su ujednačena, ostaje nam sredina (polovina ispitanika) koja prihvata mogućnost uticaja novca na kvalitet slobodnog vremena, ali ga ne smatra odlučujućim, podrazumijevajući da je moguće naći kvalitetne sadržaje bez ili sa malo novca. Sada vidimo da dvije trećine ispitanika prihvata da postoji neki stepen uticaja na kvalitet slobodnog vremena, te možemo konstatovati da novac utiče na kvalitet vremena za veći dio populacije mladih. Prema tome, naša polazna hipoteza da „socijalni i ekonomski status odlučujuće utiče na kvalitet slobodnog vremena“ u iskazima naših ispitanika nije se potvrdila.

Kada je riječ o kulturnim i sportskim sadržajima u ispunjenju slobodnog vremena mladih, našim istraživanjem saznali smo da su mladi starosne dobi od 15-18 godina najviše zainteresovani za muzičke sadržaje, zatim za književne sadržaje, a najmanje za ostale vidove umjetnosti (slikarstvo, moda, klasična muzika, vizuelne umjetnosti) . Mladi starosne dobi od 19-22 godine, takođe su najviše zainteresovani za muzičke sadržaje, zatim za književne sadržaje, te za filmske sadržaje. Kada je riječ o muzičkim sadržajima, treba napomenuti da mladi pod tim podrazumevaju zabavnu muziku, odnosno zabavnu i narodnu muziku kao najznačajniji dio masovne zabave i masovne kulture (koncerti na trgovima, stadionima i sportskim halama) .

Zainteresovanost za bavljenje sportom i sportskim aktivnostima u prvoj starosnoj grupi je 9%, a u drugoj 7%, dok kod treće starosne grupe sportske aktivnosti su zastupljene u 15,6 procenata. Iznenađujuće je niska zainteresovanost mlađih starosnih grupa za sportske sadržaje u slobodnom vremenu.

Razlog se može tražiti u tome što je riječ o mladima koji se nalaze u obrazovnom procesu gdje postoje časovi fiskulture koja kompenzuje potrebu za učešćem u sportskim aktivnostima. Vidimo da je najstarija grupa mladih najviše zainteresovana za sportske aktivnosti, što može biti rezultat povećane aktivnosti u rekreativnom sportu kod studenata koji su pri kraju studija ili onih koji su već završili studije pa mogu više vremena posvetiti sportu i rekreaciji. Naravno, poznato je da je veliki broj mladih koji sportske događaje prati preko medija. Naša polazna tvrdnja da „obrazovni, kulturni i sportski sadržaji zauzimaju veliki dio slobodnog vremena“ potvrđena je u iskazima naših ispitanika.

Zaključak

Na osnovu pokazatelja u istraživanju možemo zaključiti da zainteresovanost mladih za kulturne, obrazovne i sportske sadržaje varira, u odnosu na starosnu strukturu, polnu strukturu i mjesto stanovanja. Bitan faktor jeste i slaba težnja mladih da svoje vrijeme ispunjavaju određenim obrazovnim, kulturnim i sportskim sadržajima, što u velikoj mjeri zavisi od porodice, škole, institucija koje se bave takvim sadržajima i svakako sredina u kojima naši ispitanici žive.

Slobodno vrijeme daje mladima mogućnosti za kulturni i stvaralački razvoj ličnosti. Korištenje slobodnog vremena kroz kulturno sportske aktivnosti pruža priliku mladima da zadovolje svoje potrebe i interese i značajno unaprijede svoje ukupne sposobnosti i vještine. Odnos prema slobodnom vremenu je aktuelan socijalni fenomen savremenog društva i mladih u njemu, koji obuhvata sve sfere njihovog života i reflektuje se u svim sferama života i rada. Mladi u RS slobodno vrijeme doživljavaju kao zabavu i dokolicu sa primjesama pasivnog konzumiranja elemenata masovne kulture (u tome traže zadovoljstvo), a manje kao kreaciju, slobodu, uživanje u vrijednostima istinske kulture, rekreativnim i sportskim sadržajima ili posvećenosti humanitarnom i volonterskom radu.

Gradovi u Republici Srpskoj posjeduju različite kapacitete obrazovnih, kulturnih i sportskih prostora i centara, te samim tim mladi raspolazu različitim mogućnostima za zadovoljavanje svojih interesovanja. Mladi iz nerazvijenih opština Republike Srpske nemaju mogućnost da svoje slobodno vrijeme provode posjećujući razne kvalitetne kulturne događaje (pozorišta, galerije, balet, klasičnu muziku) i samim tim slobodno vrijeme usmjeravaju ka drugim, „kvazikulturnim“ vidovima ispunjenja slobodnog vremena.

Ovo istraživanje je pokazalo da mladi u Republici Srpskoj ipak nisu savim puki konzumenti svega što im se plasira i što im je dostupno, odnosno, da su još uvijek u mogućnosti da se odupru naletu kulture spektakla i gladijatorstva, kulture bez istinskih vrijednosti (ponekad i bez ikakvih vrijednosti) koju prezentuje kultura *reality show* i *Hari Potera*, kao i razne manifestacije kiča i šunda, a sve to podržano medijskom kulturom.

Literatura

- Anketa o radnoj snazi (ARS) 2010., Agencija za statistiku BiH.
- Božović, Ratko. *Iskušenje slobodnog vremena*. Beograd: Mladost. 1979.
- Haworth, John T. and A. J. Veal. *Work and Leisure*. New York: Routledge. 2004.
- Huimei, Liu. "Personality, Leisure Satisfaction, and Subjective Well-Being of Serious Leisure Participants", *Social Behavior and Personality: an international journal*. Volume: 42. Issue: 7, August 10, 2014.
- Holt, Martin. *Young People, Leisure and the Construction of Sexual Identities: A report on work in progress*. UK: University of Birmingham. 1998.
- Ken., Roberts. *Leisure in Contemporary Society*. Wallingford, UK: CAB International. 1999.
- Lefevr, Anri. *Kritika svakidašnjeg života*. Zagreb: Naprijed. 1988.
- Mujanović, Enes. *Nezaposlenost mladih u BiH Trenutna situacija, izazovi i prepreke*. Sarajevo: Fridrich Ebert Stiftung. 2013.
- Pašalić, Enes. *Mladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (istraživanje)*. Brčko. 2006.
- Pehlić, Izet. *Mali broj mladih kvalitetno provodi slobodno vrijeme*, <http://novovrijeme.ba/izet-pehlic-mali-broj-mladih-kvalitetno-provodi-slobodno-vrijeme/>
- Previšić, Vlatko. *Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse*. Časopis „Napredak“ br. 4. Zagreb: HPKZ. 2000.
- Todorović, Aleksandar. *Sociologija slobodnog vremena*. Beograd: Interpregled. 1984.